

Μαρία Λιτσαρδάκη

LOUISE LABÉ: Η ΘΗΛΥΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Ο François Rigolot, καθηγητής και κριτικός της Γαλλικής Λογοτεχνίας του 16ου αιώνα, σ' ένα άρθρο του αναρωτιέται και προσπαθεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα τι γένους είναι ο έρωτας για τη Louise Labé. Η ανάλυση αυτή στηρίζεται κατεξοχήν σε γραμματικά φαινόμενα και αποκλίσεις που παρατηρούνται στο γένος της λέξης έρωτας – amour¹ – όπως αυτά προκύπτουν τόσο στο πεζό *Débat de Folie et d'Amour*, όσο και στο ποιητικό έργο της Labé, για να καταλήξει στην θηλυκή ταυτότητα της ποιητικής persona και στην ύπαρξη δύο ειδών έρωτα στο έργο της ποιήτριας². Όμως, επειδή «ένα κείμενο είναι λογοτεχνικό όταν καμία ερμηνεία δεν μπορεί να το εξαντλήσει» και καθώς «η δημιουργική ανάγνωση είναι το απαραίτητο *alter ego* του λογοτεχνικού κειμένου που το συμπληρώνει και το δημιουργεί»³, είναι ενδιαφέρον, πιστεύουμε, να εξετάσουμε από μια άλλη σκοπιά κατά πόσο το θηλυκό στοιχείο του ποιητικού εγώ παρακάμπτει ή και αντιτίθεται στις ανδρικές συμβατικότητες του λυρικού ερωτικού λόγου και η γυναικεία ψυχή της ποιήτριας αρθρώνει τον έρωτα στη γαλλική Αναγέννηση.

Είναι γνωστό ότι η ερωτική ποίηση αυτής της εποχής αναδεικνύει το ποιητικό υποκείμενο και για πρώτη φορά, μετά τις επικαλυμμένες και αμφιλεγόμενες εκδηλώσεις της *fin'amor* των τρουβαδούρων του Μεσαίωνα, εκφράζει ανοιχτά και ελεύθερα το ερωτικό συναίσθημα, αποκαλύπτοντας την υποκειμενικότητα, την ένταση και τις διαστάσεις του. Είναι όμως εξίσου γνωστό ότι, όσο πρωτοποριακή κι αν είναι η ποίηση αυτή για την εποχή της και αναμφισβήτητη η αξία της, υποτάσσεται υποχρεωτικά σε ποιητικά μοντέλα που προσδιορίζονται και επιβάλλονται αφενός από την παράδοση την οποία εγκαινίασε ο Πετράρχης και οι νεολατίνοι ποιητές και αφετέρου από τους αρχαίους ποιητές. Στην προσπάθειά τους να ανταγωνιστούν και να υπερκεράσουν τα μοντέλα αυτά, οι αναγεννησιακοί ποιητές καταφεύγουν στη μίμηση, για να αποδείξουν μέσα από αυτή τη δική τους ανωτερότητα. Ο πετράρχισμός, κατά κύριο λόγο, επιβάλλει την εξιδανίκευση του ερωτικού αντικειμένου και η γυναίκα ανάγεται σε θεϊκό ον, αντικείμενο λατρείας και αφοσίωσης, που οδηγεί συχνά τον ποιητή στην αυτογνωσία και την ανύψωση. Το ποιητικό εγώ είναι κυρίαρχα ανδρικού γένους και η γυναίκα-μούσα το αντικείμενο του πόθου και της ποιή-

σης, ο παθητικός αποδέκτης μιας λατρείας και μιας ερωτικής έκφρασης – που ίσως ποτέ της δεν επεδίωξε. Ο κοινωνικός εξάλλου περίγυρος της γυναίκας και τα πρότυπα της εποχής κάθε άλλο παρά ευνοϊκά ήταν για να της επιτρέψουν ένα διαφορετικό ρόλο ή την ενασχόληση τόσο με τα κοινά όσο και με τα λογοτεχνικά πράγματα⁴. Οι εξαιρέσεις σ' αυτόν τον κανόνα είναι ελάχιστες και το παράδειγμα της Marguerite de Navarre – αδελφή του βασιλιά François I και λογοτέχνις⁵ – μεμονωμένο για να λειτουργήσει ως αφυπνιστικό στοιχείο. Η γυναικεία φωνή είναι λοιπόν εκ των πραγμάτων ισχνή και περιορισμένης εμβέλειας⁶. Μέσα σ' αυτά τα λογοτεχνικά δεδομένα και δρώμενα αναδύεται το όνομα της Louise Labé και η γυναικεία φωνή της διεκδικεί μια θέση ανάμεσα σ' εκείνους που θα σηματοδοτούν διαχρονικά την ποιητική παραγωγή αυτής της εποχής.

Στη Louise Labé το ποιητικό υποσυνείδητο δεν αντιστρέφει απλά τους ρόλους των συνομιλητών στο λεκτικό ερωτικό παιχνίδι, αφού μια γυναίκα είναι αυτή που θα τραγουδήσει τον έρωτά της για έναν άνδρα, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι προχωρεί σε μια συνολική και ριζική αναδιάρθρωση των δομών του ερωτικού λόγου.

Αρχικά πρέπει λοιπόν να σημειώσουμε ότι ο νομοτελειακός αποδέκτης της ερωτικής ποίησης, το ερωτικό αντικείμενο, αιτία και σκοπός της ποίησης αυτής, στις τρεις ελεγείες και τα 23 γαλλικά σονέτα της ποιήτριας υποκαθίσταται, αν όχι πλήρως τουλάχιστον μερικώς, από τις «Κυρίες της Λυών» στις οποίες η Louise Labé απευθύνει την τρίτη ελεγεία και το τελευταίο σονέτο, των οποίων η θέση επιλόγου στις δύο ενότητες επιτείνει τη σημασία του νέου αποδέκτη:

Σαν θα διαβάσετε, Κυρίες της Λυών,

Τούτα μου τα γραπτά γεμάτα πίκρα

/.../

Ως επιπόλαιη μη με καταδικάστε

Και το νεανικό μου λάθος της άμυαλης της νιότης

Αν λάθος είναι... (3η ελεγεία)

Μη μ' αποπαίρνετε, Κυρίες, αν αγάπησα

Αν ένιωσα χιλιάδες δυνατές φωτιές

Χιλιάδες πόνους και χιλιάδες θλίψεις καυτερές

Αν τον καιρό μου κλαίγοντας σπιάταλησα. (24ο σον.)⁷

Παράλληλα, και στην πρώτη ελεγεία, αφού καταγράφει τους λόγους που την οδηγούν στην ποιητική απόδοση των συναισθημάτων της, απευθύνεται στις Κυρίες της Λυών που θα διαβάσουν τα γραπτά της λέγοντας:

...Σεις που θα τα διαβάσετε
 Στους πόνους μου στενάξτε.
 Ίσως μια μέρα γω παρόμοια
 Συντρέξω τη φωνή σας με συμπόνια
 Τον πόνο και τη θλίψη για να κλάψετε.

Μ' αυτόν τον τρόπο η ποίηση της Louise Labé αποκτά διπλά θηλυκό χαρακτήρα και στη φάση της παραγωγής και σε εκείνη της πρόσληψης, του αρχικού αποδέκτη, γεγονός που τονίζεται και από την ίδια την ποιήτρια, αφού δεν παραλείπει, ήδη από την αρχή της πρώτης ελεγείας να εγγράψει το έργο της στη Σαπιφική παράδοση, λέγοντας πως ο Απόλλωνας της «έδωσε τη λύρα που τους στίχους συνήθιζε να τραγουδά του έρωτα της Λέσβου». Συγχρόνως, στη πρώτη και στην τρίτη ελεγεία βλέπουμε να παρελαύνουν τα ονόματα και οι έρωτες γυναικών τόσο της αρχαιότητας όσο και της μυθολογίας, ονόματα που αφενός δικαιολογούν τον παράλογο έρωτα της ποιήτριάς μας και αφετέρου οργανώνουν το περιβάλλον στο οποίο προσπαθεί με την ποίηση να εγγράψει τη δική της ιστορία.

Η απόκλιση όμως από τη συνήθη πρακτική δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτό το γεγονός, αλλά διαποτίζει όλο το έργο της ποιήτριας της Λυών. Ο αγαπημένος άνδρας, το ερωτικό αντικείμενο που σύμφωνα με τα αναγεννησιακά πρότυπα είναι το οντολογικό κέντρο της λυρικής ποίησης, πηγή της έμπνευσης και σκοπός της, χάνει εδώ τον πρωταρχικό του ρόλο και υποβαθμίζεται. Η εξιδανίκευση δηλαδή, η θεοποίηση της αγαπημένης που αποτελεί επιβεβλημένη πρακτική στην πετράρχικη παράδοση της ανδρικής ποίησης, εγκαταλείπεται στο έργο αυτό και ο αγαπημένος άνδρας εξουδετερώνεται πλήρως στο επίπεδο της ποιητικής έμπνευσης. Πιο συγκεκριμένα, αν η γυναίκα εξαυλώνεται και θεοποιείται στην ανδρική ποίηση, γίνεται «αντικείμενο υψίστης αρετής» στο σύγχρονο και συμπατριώτη της Louise Labé, Maurice Scève⁸, ο άνδρας ως αντίστοιχο ερωτικό αντικείμενο στη δική της ποίηση «προσγειώνεται» θα λέγαμε. Έτσι, αν και η ποιήτρια αναφέρεται σ' αυτόν αποκαλώντας τον «άστρο ακριβό» στο πέμπτο σονέτο, ή, υμνώντας τα μάτια του, μιλά για «βλέμματα γλυκά, μάτια γεμάτα ομορφιά/Κήποι μικροί γεμάτοι ερωτικά λουλούδια» στο δέκατο σονέτο, η απομυθοποίηση επέρχεται στο ίδιο κομμάτι με την αποστροφή «Ω δειλή καρδιά, ω σκληρότητα τραχειά» και σίγουρα δεν συναντούμε ούτε τη συχνότητα ούτε την υπερβολή της κολακευτικής έκφρασης της ανδρικής ποίησης.

Αν η γυναίκα είναι η μούσα στην ανδρική ποίηση, μόνιμο σημείο αναφοράς του ποιητή, στην οποία αφιερώνει και το έργο του, όπως το αποδεικνύουν οι τίτλοι πολλών συλλογών της εποχής⁹, στη Louise

Labé ο αγαπημένος αποποιείται αναγκαστικά το ρόλο του εμπνευστή, αφού καμία σχετική αναφορά δεν συναντάμε στην ποιήτρια. Αντίθετα, με μια επιστολή αφιερώνει το συνολικό έργο της στη Mademoiselle Clémence de Bourges¹⁰. Στην περίπτωση της Labé το στοιχείο της έμπνευσης ενυπάρχει στο ίδιο το εμπνεόμενο άτομο, μούσα και μουσικός ταυτίζονται. Ο άνδρας καθίσταται έτσι μια αόριστη μορφή, που αν και βρίσκεται μέσα στο έργο, δεν είναι προσδιορίσιμη, δεν έχει συγκεκριμένη ταυτότητα, δεν έχει καν όνομα, ενώ η παντελής επίσης έλλειψη οποιασδήποτε περιγραφής του, έστω και φανταστικής, σ' έναν ερωτικό λόγο που πρωτίστως τον αφορά, έχει ως αποτέλεσμα η παρουσία του να μετατρέπεται σε απουσία, το ον να γίνεται φανταστικό. Από αυτή και μόνο την οπτική γωνία θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για κάποιου είδους εξαϋλωση του ερωτικού αντικειμένου. Είναι συνεπώς φανερό ότι η ποίηση της Louise Labé αποτελεί αυτοσκοπό, οριακό σημείο παραγωγής και κατανάλωσης του ερωτικού λόγου, έναν ερωτικό διάλογο που μετατρέπεται συχνά σε μονόλογο. Είναι η ανάγκη της ίδιας της ποιήτριας να φτάσει στα βάθη της ψυχής της, να γνωρίσει τον πόνο της και να μετρήσει το μέγεθος του έρωτά της, είναι αυτή η ίδια η ανάγκη που την οδηγεί στο σίχο.

Σημαντικό είναι εξάλλου το γεγονός ότι το ποιητικό εγώ όταν απευθύνεται στο «εσύ» μιλά σε κάποιον που όντως απουσιάζει από τον τόπο και το χρόνο της τον προσωπικό, σε κάποιον του οποίου όμως η επιστροφή γίνεται συνώνυμη της πραγμάτωσης του ερωτικού πόθου:

Είμαι το σώμα, είσαι το μέρος το καλύτερο
Πού 'σαι λοιπόν ψυχή πολυαγαπημένη; (6ο σον.)

[Ζέφυρε] Κάνε τον ήλιο μου σε μένα να γυρίσει. (14ο σον.)

Αυτή η απουσία βέβαια του αγαπημένου αποτελεί τον κινητήριο μοχλό του ερωτικού και ποιητικού πάθους. Η ψευδαισθήση και το οραματικό παραλήρημα εναλλάσσονται στα ποιήματα, κάνοντας αισθητή τη θηλυκή ταυτότητα του ποιητικού εγώ. Έτσι, παρατηρούμε ότι ο προ της απουσίας χρόνος, ο οποίος δίνεται περιγραφικά στο 15ο σονέτο ως συνάντηση των δύο ατόμων και ως στιγμή γέννησης του ερωτικού αισθήματος, αποτελεί συγχρόνως την πηγή των πόνων, της θλίψης και του μαρτυρίου:

Σε είδα λυπημένο μια στιγμή
Και σε παρηγορούσα
Τώρα λοιπόν που μ' άναψες

Κι είμαι σαν πως επιθυμούσες
Τη φλόγα σου νερό την πότισες
Κι είσαι ψυχρότερος απ' όσο εγώ μπορούσα.

Η στιγμή αυτή όμως επανέρχεται στη μνήμη ως ιδανική στιγμή ευτυχίας και η θύμισή της αξιοποιεί τον παρόντα χρόνο, του δίνει ουσία και υπαρξιακό περιεχόμενο:

Όσο τα μάτια μου μπορούν δάκρυα να σκορπίζουν
Την περασμένη μου χαρά με σε να νοσταλγούν
Δεν εύχομαι ακόμα διόλου να πεθάνω. (13ο σον.)

Είναι αξιοσημείωτο ότι το αναπολούμενο παρελθόν στερείται καθαρά ερωτικών στιγμών, στιγμών βιωμένου έρωτα, που θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν έντονα συναισθήματα και ζωντανές εικόνες¹¹. Η ερωτική «ανάφλεξη» όμως, ως ανάμνηση, τροφοδοτεί το παρόν με οράματα για το μέλλον. Και εδώ είναι που η θηλυκή συνείδηση, υπερτονίζοντας τη δημιουργική anima, αποκρυσταλλώνει σε πραγματικότητα το ποθητό όνειρο. Ο ποιητικός λόγος ξεφεύγει από τις συμβατικότητες της ανδρικής λυρικής ποίησης και με αφοπλιστική φυσικότητα η Louise Labé περιγράφει τον έρωτά της και ξεγυμνώνει την ψυχή της, συμμετέχει ολοκληρωτικά, ψυχή τε και σώματι, στην ποίηση, που κατ' αυτόν τον τρόπο συναντά την αρχική της σημασία, γίνεται πράξη δημιουργική, πράξη ερωτική, δημιουργία της ερωτικής πραγματικότητας, της απύσας:

Φίλα με κι άλλο φίλα με και ξαναφίλησέ με
Δος μου απ' τα πιο σου γευστικά
Δος μου απ' τα πιο ερωτικά

[...]

Έτσι μεπερδεύοντας φιλιά τόσο ευτυχισμένα
Ας απολαύσουμε ο ένας τον άλλον... (17ο σον.)¹²

Η ψευδαίσθηση και το όραμα βιώνονται ως πραγματικές στιγμές ερωτικής συνεύρεσης. Η ποιητική φαντασία μετουσιώνεται σε ερωτική φαντασίωση και ο ποιητικός λόγος γίνεται ερωτική πράξη. Μέσα σ' αυτό το κλίμα οι λέξεις αποκτούν έντονο ερωτικό φορτίο και καθώς η ποιήτρια γράφοντας ερωτοτροπεί μαζί τους, το αποτέλεσμα που αποδίδεται με την ποιητική εικόνα είναι μια ερωτική πράξη στην εξέλιξη της¹³.

Ο πόνος πλέον και η θλίψη από την απουσία του αγαπημένου, ακό-

μη και η απόρριψη που ενδέχεται να αντιμετωπίσει η ερωτευμένη, λειτουργούν μέσα στο παρόν ως αναπόσπαστα στοιχεία της αναμενόμενης ευτυχίας. Γι' αυτό και στο δεύτερο σονέτο της συλλογής ο πόνος και ο πόθος της αναμονής εμφανίζονται αλληλένδετοι, συγχέονται μάλιστα σε εκφράσεις που τελικά υπογραμμίζουν τη διάρκεια, το ανεκπλήρωτο, την προσμονή και το δίχως τέλος μαρτύριο:

Ω πόθοι εκτενείς, ω μάταιες ελπίδες
Θλιμένα αναστενάγματα και δάκρυα κάθε μέρα
Ποτάμια αμέτρητα για να γενάτε εντός μου
Πηγές και πίδακες στις κόρες των ματιών μου.

Και ενώ στο υπόλοιπο σονέτο καθώς και στο επόμενο αποδίδεται το οδυνηρό και αβέβαιο της προσμονής, τα δύο τρίστιχα του τρίτου σονέτου αποπνέουν την πίστη και την εγκαρτέρηση, μετατρέποντας την όλη διαδικασία σ' έναν αγώνα, μια δοκιμασία, που ενδυναμώνει όμως και ανανεώνει την ερωτευμένη ψυχή:

Όσο περισσότερο ο έρωτας αδύνατους μας κάνει
Τόσο τα κόντρα μας αντιστρατεί
Κι όλο πιο φρέσκους στις παλαιότερες τους μας βγάζει
Όχι αναίτια αυτός μας βεργετεί
Αυτός που θεούς κι ανθρώπους δε λογιάζει!
Μα δυνατότερος σε δυνατούς για να φανεί.

Με αυτή τη διαδικασία και δοκιμασία η ψυχή τελικά ενσωματώνει τον έρωτα ως στοιχείο του είναι της, που εκφράζεται πλέον μέσα από την ποίηση και το κλάμα. Και σε αυτή την περίπτωση το θηλυκό στοιχείο υπερτερεί, δεδομένου ότι η ποίηση αφενός πηγάζει από τη θηλυκή *anima*¹⁴ του εγώ και, αφετέρου, τα δάκρυα συνδέονται άμεσα με το υγρό στοιχείο, στοιχείο κατεξοχήν θηλυκό στη δημιουργική φαντασία¹⁵. Το γεγονός ότι το επόμενο σονέτο αρχίζει με μια επίκληση προς τη θεά Αφροδίτη, υπερτονίζει ακόμη μια φορά το θηλυκό περιβάλλον της ποίησης αυτής:

Λαμπρή Αφροδίτη που μες στους ουρανούς γυρνάς
Άκου τη φωνή μου που δυνατά θα τραγουδά
[...]
Το μάτι μου που αδημονεί πιότερο θα γλυκάνει
Και βλέποντάς σε πιο πολλά κλάματα θε να κάνει.
Καλύτερα το στρώμα μου με δάκρυα θα βρέξει,
Βλέποντας πως στους κόπους του το βλέμμα σου έχεις στρέψει.

Η πληθωρική αυτή των δακρύων και του υγρού στοιχείου¹⁶ εμφανίζεται, όπως είδαμε ήδη, από το δεύτερο σονέτο μέσα από την εικόνα των ποταμών και των πηγών, που εκφράζουν την υπερβολή της οργανικής αυτής λειτουργίας. Και αυτό δεν είναι τυχαίο, αφού τα δάκρυα – les larmes θηλυκού γένους στα γαλλικά – εμφανίζονται ως οι υποδοχείς, το τελικό χωνευτήρι κάθε αρσενικής έκφρασης του ερωτικού αισθήματος. Έτσι, στο ίδιο σονέτο, οι πόθοι και οι αναστεναγμοί γίνονται δάκρυα - larmes, ποταμοί - rivières (θηλυκού γένους και όχι το αντίστοιχο αρσενικό fleuves), πηγές-sources et fontaines¹⁷. Το φαινόμενο αυτό το συναντάμε εξάλλου και στην αρχή της τρίτης ελεγείας, όπου ο στίχος «Quand mes regrets, ennuis, dépit et larmes», μέσα από την ταυτόσημη διαβάθμιση εννοιών σε αρσενικού γένους λέξεις, καταλήγει ακόμη μια φορά στο θηλυκό larmes, που δένει σε ομοιοκαταληξία με το pitoyables carmes, τα λυπητερά τραγούδια, μετατρέποντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα δάκρυα σε αποθέωση των ερωτικών συναισθημάτων αλλά και σε συνώνυμο της ποιητικής έκφρασης. Επιπλέον, στην αρχή της πρώτης ελεγείας η Labé αναφέρεται στην ποιητική δραστηριότητα ως «puissance de lamenter», δύναμη να θρηνεί, λέγοντας:

Δεν είχα τότε δύναμη
Ακόμα να θρηνήσω
Τον πόνο, το μαρτύριο...

για να συνεχίσει επικαλούμενη τη βοήθεια του Απόλλωνα, συμπληρώνοντας:

Βρέξε τη θερμή που παλιά
Την τρυφερή μου την καρδιά
Καίγοντας έκανε σα στάχτη.
Λύπης μια θύμηση με πιάνει
Και δάκρυ ως το μάτι φτάνει
Νομίζω νιώθω τα συνθήματα
Του έρωτα στα πρώτα σήματα.

Καταδεικνύεται έτσι ότι η αρχική μορφή του έρωτα ως φωτιά που καίει υγροποιείται μετατρεπόμενη σε δάκρυα, για να μπορέσει να εκφραστεί μέσα από την ποίηση. Ενδεικτικό κυρίως της ταύτισης αυτής των δακρύων και της ποίησης είναι και το ενδέκατο σονέτο, όπου η ποιήτρια απευθύνεται στο λαγούτο της αποκαλώντας το «σύντροφο της συμφοράς», το μουσικό αυτό όργανο που στη συγκεκριμένη εποχή συμβολίζει την ποιητική δημιουργία, και παραδέχεται ότι έκλαψε μαζί της:

Λαγούτο, σύντροφε εσύ στις συμφορές
 Στους στεναγμούς μου μάρτυρας σωστός
 Και των καημών μου ελεγκτής πραγματικός
 Μαζί μου εσύ κι αν έκλαψες τόσες φορές.

Κι εδώ πάλι παρατηρούμε τη μετατροπή των στεναγμών-soupirs και των καημών-ennuis σε θρήνο-lamentation, μέσα μάλιστα από το αντίστοιχο ρήμα, που αναδεικνύει επιπλέον την μετατροπή μιας παθητικής κατάστασης, όπου το άτομο υφίσταται τη θλίψη και τον πόνο, σε μια ενεργητική, όπου ακριβώς ο πόνος και η θλίψη, οι στεναγμοί και οι καημοί αποκτούν ύλη και υπόσταση, φωνή με έναρθρο και μουσικό περιεχόμενο. Το κλάμα και το τραγούδι ενώνονται, η ποίηση γίνεται ο εξωτερικός φορέας του εσωτερικού αιτίου. Είναι λοιπόν φανερό ότι αυτό ακριβώς το εξωτερικό αίτιο του έρωτα εγκαταλείπεται, ενώ έμφαση δίνεται στο εσωτερικό γίγνεσθαι, η αιτία του πόνου δεν απασχολεί τόσο την ποιήτρια, όσο ο πόνος καθαυτός που βιώνεται και αποκτά τη θηλυκή του έκφραση μέσα από το υγρό στοιχείο των δακρύων και μέσα από τα δάκρυα της ποίησης. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγεί εξάλλου και η αρχική μας παρατήρηση σχετικά με το ερωτικό αντικείμενο της ποίησης αυτής, το οποίο σε αντίθεση με τις συνήθειες νόρμες της εποχής δεν αποτελεί το βασικό άξονα και κέντρο βάρους της ερωτικής έκφρασης στο έργο της Louise Labé.

Η σημασία του υγρού στοιχείου στην ερωτική ποίηση της Louise Labé αποδίδεται εμφανώς στην τελευταία στροφή του 19ου σονέτου, όπου η ποιήτρια αντιμετωπίζει τη συναισθηματική της κατάσταση σαν ένα ναυάγιο:

Σκληροί αέρηδες και καταιγίδα τρομερή
 Ήταν θαρρώ μηνύματα απάνθρωπα
 Που από μακρὰ διέγραφαν ετούτο το ναυάγιο.

Η πίστη στην προδιαγεγραμμένη από τη μοίρα συνάντηση που εκφράζεται μέσα απ' όλο το κομμάτι δείχνει μια παθητικότητα και άνευ όρων παράδοση σ' αυτό που ο Ουρανός και το πεπρωμένο προκαθορίσαν, ενώ η τελική εικόνα της καταιγίδας και του ναυαγίου ολοκληρώνει την τραγικότητα της ύπαρξης, έρμαιο του έρωτα. Αν όμως η επιλογή της συγκεκριμένης τύχης δεν ήταν δική της, όπως και του συγκεκριμένου έρωτα, η ποιητική απόδοση της κατάστασης αυτής ήταν μια καθαρά επιλεγμένη τακτική, που έρχεται ως αντίδοτο στη μοίρα, ως αντίδραση ενεργητική στην επιβεβλημένη παθητικότητα. Το κλάμα και η ποίηση είναι το ξέσπασμα της πονεμένης γυναικείας ψυχής, αλλά και η αντίσταση στην καταστροφή που επιφέρει η φωτιά του έρωτα.

Γι' αυτό και το στοιχείο της φωτιάς, που αναμφίβολα ενυπάρχει στο έργο, κυρίως σε μεταφορές που εγγράφονται στην πετράρχικη παράδοση, είναι συνώνυμο του εξωτερικού αιτίου του έρωτα, συνώνυμο της επίθεσης και του κακού που προσβάλλει τον ανυποψίαστο «υποψήφιο» ερωτευμένο, «αίτια του μαρτύριου», όπως χαρακτηριστικά λέει η ίδια η ποιήτρια στο 22ο σονέτο. Μέσα απ' αυτό το πρίσμα πρέπει να ερμηνεύσουμε εικόνες όπως αυτές που ακολουθούν:

Ακόμα ο Έρωτας το τόξο του πάνω μου δοκιμάζει
Φωτιές καινούριες μου πετά και νέα βέλη βγάζει. (2ο σον.)

Σαν πως ο έρωτας σκληρός απ' την αρχή
Εντός μου έσταξε φαρμάκι τη φωτιά
Έκαιγα πάντα από τη θεϊκή οργή
Στιγμή δεν άφησε τη δόλια μου καρδιά. (3ο σον.)

Συγχρόνως πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι το στοιχείο της φωτιάς είναι το κατεξοχήν αρσενικό στοιχείο μια που «η αρχή της φωτιάς είναι η αρσενική δραστηριότητα»¹⁸.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η Louise Labé όχι μόνο εκφράζει τον έρωτά της ως γυναίκα, αλλά δημιουργεί και το απαραίτητο θηλυκό περιβάλλον μέσα στην ποίησή της και γύρω από αυτή, έτσι ώστε η γυναικεία υπόσταση αυτής της ποίησης να μην οφείλεται μόνο στο γένος της ποιήτριας, αλλά και στα στοιχεία που συνθέτουν τον ποιητικό λόγο και αποδίδουν τον έρωτα. Αποκλείοντας δηλαδή από την ποιητική της έκφραση τις εξεζητημένες κολακευτικές ακροβασίες των σύγχρονων ανδρών ποιητών και αποφεύγοντας, στο μέτρο του δυνατού, τη μίμηση και τη χρήση κοινών τόπων του ερωτικού λόγου, ενεργοποιεί στο έπακρο την ποιητική anima και τροφοδοτεί την ποίησή της με εικόνες, σύμβολα και λεκτικές επιλογές που διαγράφουν τη θηλυκή ταυτότητα του έργου της, σηματοδοτούν την πρωτοτυπία του, αλλά και το εκφραζόμενο ερωτικό συναίσθημα, το οποίο αποκτά έτσι μια αυτόνομη και προσωπική μορφή. Ένα συναίσθημα που η ποιήτρια της Λυών βιώνει σ' ένα δεύτερο επίπεδο μέσα από την ποιητική δημιουργία, όπως βιώνει και τον πόθο που μεγαλώνει μέσα στα σκοτάδια της απουσίας του αγαπημένου, φωτίζοντάς τα όμως με τις ποιητικές εξάρσεις μιας ερωτικής ουτοπίας. Το θηλυκό εγώ προβάλλει με ένταση και αποφασιστικότητα την αυθεντική και ειλικρινή υπόσταση του είναι, την ουσία του έρωτα, του πόνου και του πόθου ως μια παρουσία ακαταμάχητη και ανυπέρβλητη που αποκρυσταλλώνεται μέσα στο ποιητικό κλάμα και αποκρυσταλλώνει τη μορφή της Louise Labé στη διαχρονικότητα της ποίησης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στα γαλλικά του 16ου αιώνα η λέξη συναντάται ακόμα στα δύο γένη.
2. «*Quel genre d' amour pour Louise Labé?*», *Poétique* 55, (sept. 1983), σσ. 303-317. Χρησιμοποιώντας συχνά όρους του Riffaterre υποστηρίζει ότι «το "μπέρδεμα" που επιβάλλει η Louise Labé στον κανονικό λόγο αποβλέπει αν όχι να γκρεμίσει τουλάχιστον να απο-δομήσει τις εφαρμοσμένες λογοτεχνικές συμβατικότητες μέσα και μέσω του ανδρικού λόγου. Η αναστάτωση των γενών εμφανίζεται λοιπόν ως παρατραβηγμένο αλλά αποφασιστικό μέσο για να επαναδηλώσει την ταυτότητα της ποιήτριας ως γυναίκα και ερωμένη». (σ. 312).
3. Ζωή Σαμαρά, *Προοπτικές του Κειμένου*, Θεσσαλονίκη, Κώδικας, 1987, σ. 13.
4. Η γυναίκα της εποχής αυτής είχε να επιλέξει ανάμεσα στο γάμο και το μοναχισμό, προοπτικές που προκαθόριζαν την όλη διαμόρφωση της προσωπικότητάς της και την εκπαίδευσή της και την προόριζαν αναγκαστικά σε υποταγή στην αντρική ιδεολογική κυριαρχία. Βλ. Madeleine Lazard, *Images Littéraires de la femme à la Renaissance*, Paris, P.U.F., 1985, και της ίδιας «*Protestations et revendications féminines dans la littérature française du XVIe siècle*», *R.H.L.F.*, (nov./dec. 1986), no 6, σσ. 859-877. Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι στα μέσα περίπου του αιώνα η λογοτεχνία γίνεται το πεδίο μιας διαμάχης φεμινιστικών και αντιφεμινιστικών απόψεων, γνωστής ως «διαμάχη των γυναικών» και βλέπουμε ήδη τη δημιουργία «σαλονιών» σε πόλεις με μεγάλη λογοτεχνική κίνηση. Βλ. σχετικά: A. Lefranc, *La vie quotidienne au temps de la Renaissance*, Paris, Hachette, 1938, R. Kelso, *Doctrine for the Lady of the Renaissance*, Urbana, University of Illinois Press, 1956.
5. Η Marguerite de Navarre ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία όχι μόνο ως προστάτις των γραμμάτων μαζί με τον αδελφό της, αλλά και ως συγγραφέας. Το έργο της περιλαμβάνει *L'Heptaméron*, εμπνευσμένο από το *Δεκαήμερο* του Βοκκάκιου, *Miroir de l'âme pécheresse*, *Théâtre profane* και *Poésies*, έργα που εκδόθηκαν υπό το γενικό τίτλο *Les Marguerites de la Marguerite des Princesses*.
6. Στη γυναικεία λογοτεχνική παρουσία της εποχής συγκαταλέγεται ακόμη το όνομα της Pernette du Guillet που ανήκει επίσης στη Σχολή της Λυών, καθώς και τα πολύ λιγότερο γνωστά των Hélisienne de Crenne, Jeanne Flore, Madeleine des Roches, Catherine des Roches, Marie Dantière, Nicole Etienne. Βλ. σχετικά: *Women Writers of the Renaissance and Reformation*, ed Katharina Wilson, Athens and London, University of Georgia Press, 1987, M. Hanans, *Women Writers and Poetic Identity*, Princeton University Press, 1980, *Women Writing about Women*, N. York, Barnes & Noble, 1979.
7. Η μετάφραση των ποιημάτων είναι της γράφουσας. Η συχνά ελεύθερη απόδοση των στίχων και η ανακολουθία του μέτρου ήταν ο μοναδικός τρόπος να αποδοθεί όσο το δυνατόν πιο πιστά το κλίμα και το νόημα του γαλλικού κειμένου, το οποίο παραθέτουμε στο τέλος édition από την έκδοση *Poètes du XVIe siècle*, édition établie et annotée par A.-M. Schmidt, Paris, Gallimard, 1953. Για μια εκτενέστερη βιβλιογραφική κάλυψη παραπέμπουμε στις ακόλουθες μελέτες: A.-M. Schmidt, *Etudes sur le XVIe siècle*, Paris, Albin Michel, 1967, R. Sabatier, *La poésie du XVIe siècle*, Paris, Albin Michel, 1975, H. Weber, *La création poétique au XVIe siècle en France*, Paris, Nizet, 1955, Louise Labé, *Oeuvres Complètes*, éd. E. Giudici, Genève, Droz, 1981, G. Guillot, Louise Labé, Paris, Seghers, 1962, G. Hannish, *Love Elegies of the Renaissance*, Stanford French and Italian Studies, Anma Libri, 1979.
8. *Délie objet de plus haute vertu* είναι ο τίτλος της συλλογής των ερωτικών δεκάστιχων του Maurice Scève, ο οποίος θεωρείται ο πρώτος γάλλος ποιητής που εμπνεύσθηκε από την ποίηση του Πετράρχη. Ο ίδιος φέρεται δε ως εκείνος που ανακάλυψε τον τάφο της αγαπημένης Laure του ιταλού ποιητή.
9. Εκτός από την *Délie* αναφέρουμε ενδεικτικά τη συλλογή *Cinquante sonnets à la louange de l' Olive* του Du Bellay, τις διάσημες συλλογές του Ronsard *Les Amours de*

Cassandre, Sonnets pour Hélène και *Les Amours d'Hippolyte* του Desportes.

10. Το περιεχόμενο εξάλλου της αφιερωματικής αυτής επιστολής αποδεικνύει για μια ακόμη φορά ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται η ποιήτρια είναι η θηλυκή κοινωνία της πόλης, χωρίς ωστόσο να διαφαίνεται κανενός είδους εχθρικήτητα ή επίθεση προς το αρσενικό γένος. Απεναντίας δε, παίρνει θέση σ' ένα από τα καυτά προβλήματα για τη γυναίκα της εποχής, αυτό της εκπαίδευσης, υποστηρίζοντας ένθερμα την ισότητα των δύο φύλων στη μόρφωση και τη δημιουργία και παροτρύνοντας συγχρόνως όλες τις γυναίκες ν' αφήσουν, όπως λέει χαρακτηριστικά, τη βελόνα και να πιάσουν τα βιβλία. Και είναι εξίσου σημαντικό ότι προσβλέπει σε μια ευγενική αμίλλα μεταξύ των δύο φύλων που θα οδηγούσε και τους άντρες στη βελτίωση του πνεύματός τους, προς όφελος τελικά όλης της κοινωνίας.

11. Βλ. επίσης το 19ο σονέτο.

12. Το 12ο σονέτο κινείται στο ίδιο κλίμα.

13. Το σημείο αυτό αποτελεί την επαλήθευση των λόγων του Gaston Bachelard, ο οποίος θεωρεί ότι «ένα ονειροπόλημα, αντίθετα από το όνειρο, δεν μπορούμε να το διηγηθούμε. Για να το μεταφέρουμε πρέπει να το γράψουμε, να το γράψουμε με συγκίνηση, με καλαισθησία, ξαναζώντας το ακόμη καλύτερα, από τη στιγμή που το ξαναγράφουμε. Κι εδώ αγγίζουμε το πεδίο του γραφόμενου έρωτα» (*La poétique de la rêverie*, Paris, P.U.F., 1978, σ. 7).

14. Ξεκινώντας από τη γιουγκική αρχή ότι ο ανθρώπινος ψυχισμός είναι στην πρωτόγονη μορφή του ανδρογυνικός και εκφράζεται μέσα από δυνάμεις *animus* και *anima*, ο G. Bachelard υποστηρίζει ότι το ονειροπόλημα ανήκει στην *anima* (ιδ. σ. 53), είναι η *anima* που ονειρεύεται και τραγουδά (σ. 57). Επιπλέον, στις *Προοπτικές του Κειμένου* η Ζ. Σαμαρά διευκρινίζει ότι «το ονειροπόλημα είναι τόσο στον άντρα όσο και στη γυναίκα, μια από τις θηλυκές καταστάσεις της ψυχής» (σ. 91).

15. Για τον G. Bachelard «όλα τα υγρά είναι νερά, ό,τι ρέει είναι νερό» (*L'eau et les rêves*, Paris, J. Corti, 1942/ 1983, σ. 127). Ακόμη «οι εικόνες του νερού δίνουν σε κάθε ονειροπόλο μέθη θηλυκότητας. Όποιος χαρακτηρίζεται από το νερό, κρατά μια πιστότητα στην *anima* του» (*La poétique de la rêverie*, σ. 55). Όσον αφορά τη θηλυκή υπόσταση του νερού, διαβάζουμε ότι *L'eau et les rêves* ότι «το νερό είναι το βαθύ οργανικό σύμβολο της γυναίκας που δεν ξέρει παρά να κλαίει τους πόνους της και της οποίας τα μάτια τόσο εύκολα "πνίγονται" στα δάκρυα» (σ. 113). Είναι επομένως ολοφάνερη η σχέση των δακρύων, του νερού και της θηλυκότητας.

16. Στο σημείο αυτό ερχόμαστε βέβαια σε αντίθεση με τον κριτικό Paul Arduin, ο οποίος υποστηρίζει ότι η ποίηση της Louise Labé χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της φωτιάς, ενώ αποδίδει το υγρό στοιχείο στην άλλη ποιήτρια της Λυών, την Pernette du Guillet. Οφείλουμε όμως ακόμη να πούμε ότι στη μελέτη αυτή δεν γίνεται συμβολική αξιοποίηση της σημασίας των στοιχείων αυτών, αλλά μια απλή καταγραφή των εικόνων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των τριών ποιητών της Σχολής της Λυών (*Maurice Scève, Pernette du Guillet, Louise Labé: L'Amour à Lyon au temps de la Renaissance*, Paris, Nizet, 1981).

17. Για τον Bachelard λέξεις που συναντώνται και στα δύο γένη δεν είναι συνώνυμες (*La poétique de la rêverie*, σ. 40). Αποδιδόμενες βέβαια στα ελληνικά οι λέξεις χάνουν το αρχικό αρσενικό και θηλυκό φορτίο τους.

18. G. Bachelard, *La psychanalyse du feu*, Paris, Gallimard, 1949, σ. 83. Επίσης, στο *L'eau et les rêves* ο Bachelard διευκρινίζει ότι «στο βασίλειο της ύλης δεν θα βρούμε τίποτα πιο αντίθετο από το νερό με τη φωτιά. Το νερό και η φωτιά δίνουν ίσως τη μόνη αληθινή αντίθεση ουσίας. Αν λογικά το ένα καλεί το άλλο, γενετικά το ένα επιθυμεί το άλλο» (σ. 133). Σ' αυτό το σημείο θα μπορούσαμε ίσως να ερμηνεύσουμε μέσα από τη δυναμική φαντασία τη διπλή φύση του έρωτα, όπως τη βλέπει ο F. Rigolot. Υπάρχει δηλαδή ο αρσενικός έρωτας που αντιπροσωπεύεται από το στοιχείο της φωτιάς και εκφράζεται μέσα από εικόνες επίθεσης και καταστροφής που αυτή προκαλεί, και ο θηλυ-

κός έρωτας, που μέσω του υγρού στοιχείου και των αντίστοιχων εικόνων διοχετεύεται στην ποίηση.

Μαρία Λιτσαρδάκη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης

ELEGIES

ELEGIE I

Au temps qu' Amour, d' hommes et Dieux vainqueur,
Faisoit bruler de sa flamme mon coeur,
En embrassant de sa cruelle rage
Mon sang, mes os, mon esprit et courage:
Encore lors je n' avois la puissance
De lamenter ma peine et ma souffrance,
Encor Phebus, ami des Lauriers vers,
N' avoit permis que je fisse des vers:
Mais maintenant que sa fureur divine
Remplit d' ardeur ma hardie poitrine,
Chanter me fait, non les bruians tonnerres
De Jupiter, ou les cruelles guerres,
Dont trouble Mars, quand il veut, l' Univers.
Il m' a donné la lyre, qui les vers
Souloit chanter de l' Amour Lesbienne:
Et à ce coup pleurera de la mienne.
O dous archet, adouci moy la voix,
Qui pourroit fendre et aigrir quelquefois,
En recitant tant d' ennuis et douleurs,
Tant de despits, fortunes et malheurs.
Trempe l' ardeur, dont jadis mon coeur tendre
Fut en brulant demi réduit en cendre.
Je sen desja un piteus souvenir,
Qui me contreint la larme à l' oeil venir.
Il m' est avis que je sen les alarmes
Que premiers j' u d' Amour, je voy les armes,
Dont il s' arma en venant m' assaillir:
C' estoit mes yeus, dont tant faisois saillir
De traits, à ceus qui trop me regardoient,

Et de mon arc assez ne se gardoient.
Mais ces miens traits, ces miens yeus me defirent,
Et de vengeance estre exemple me firent.
Et, me moquant, et, voyant l' un aymer,
L' autre bruler et d' Amour consommer:
En voyant tant de larmes espandues,
Tant de soupirs et prieres perdues,
Je n' aperçu que soudein me vint prendre
Le mesme mal que je soulois reprendre:
Qui me persa d' une telle furie
Qu' encor n' en suis apres long tems guerie:
Et maintenant me suis encor contrainte
De rafreschir d' une nouvelle plainte
Mes maus passez. Dames, qui les lirez,
De mes regrets avec moy soupirez.
Possible, un jour, je feray le semblable
Et ayderay votre voix pitoyable
A vos travaus et peines raconter,
Au tems perdu vainement lamenter.
Quelque rigueur qui loge en votre coeur,
Amour s' en peut un jour rendre vainqueur,
Et plus aurez lui esté ennemies,
Pis vous fera, vous sentant asservies.
N' estimez point que lon doive blamer
Celles qu' a fait Cupidon enflamer. .
Autres que nous, nonobstant leur hautesse,
Ont enduré l' amoureuse rudesse:
Leur coeur hautein, leur beauté, leur lignage
Ne les ont su preserver du servage
De dur Amour: les plus nobles esprits
En sont plus fort et plus soudein esprits.
Semiramis, Royné tant renommee,
Qui mit en route avecques son armee,
Les noirs squadrons des Ethiopiens,
Et, en montrant louable exemple aus siens
Faisoit couler de son furieus blanc
Des ennemis les plus braves le sang.
Ayant encor envie de conquerre
Tous ses voisins, ou leur mener la guerre,
Trouva Amour, qui si fort la pressa,
Qu' armes et loix veincue elle laissa.
Ne meritoit sa Royalle grandeur

Au moins avoir un moins fascheus malheur
Qu' aymer son fils? Royme de Babylonne,
Où est ton cœur qui es combaz resonne?
Qu' est devenu ce fer et cet escu,
Dont tu rendois le plus brave veincu?
Où as tu mis la Marciale creste,
Qui obombroit le blond or de ta teste?
Où est l' espee, où est cette cuirasse,
Dont tu rompois des ennemis l' audace?
Où sont fuiz tes coursiers furieus,
Lesquels trainoient ton char victorieus?
T' a pù si tot un foible ennemi rompre?
Ha pù si tot ton cœur viril corrompre,
Que le plaisir d' armes plus ne te touche:
Mais seulement languis en une couche?
Tu as laissé les aigreurs Marciales,
Pour recouvrer les douceurs geniales.
Ainsi Amour de toy t' a estrangee,
Qu' on te droit en une autre changee.
Donques celui le quel d' amour esprise
Pleindre me voit, que point il ne mesprise
Mon triste deuil: Amour, peut estre, en brief
En son endroit n' aparoitra moins grief.
Telle j' ay vù, qui avoit en jeunesse
Blamé Amour, apres en sa viellesse
Bruler d' ardeur, et pleindre tendrement
L' apre rigueur de son tardif tourment.
Alors de fard et eau continuelle
Elle essayait se faire venir belle,
Voulant chasser le ridé labourage
Que l' aage avoit gravé sur son visage.
Sur son chef gris elle avoit empruntée
Quelque perruque, et assez mal antee:
Et plus estoit à son gré bien fardee,
De son Ami moins estoit regardee,
Lequel, ailleurs fuyant, n' en tenoit conte,
Tant lui sembloit laide, et avoit grand' honte
D' estre aymé d' elle. Ainsi la povre vieille
Recevoit bien pareille pour pareille.
De maints en vain un tems fut reclamee,
Ores qu' elle ayme, elle n' est point aymee.
Ainsi Amour prend son plaisir à faire

Que le veuil d' un soit à l' autre contraire:
Tel n' ayme point, qu' une Dame aymera,
Tel ayme aussi, qui aymé ne sera:
Et entretient, neanmoins, sa puissance
Et sa rigueur d' une vaine esperance.

ELEGIE III

Quand vous lirez, ô Dames Lionnoises,
Ces miens escrits pleins d' amoureuses noises,
Quand mes regrets, ennuis, despits et larmes
M' orrez chanter en pitoyables carmes,
Ne veuillez point condamner ma simplesse,
Et jeune erreur de ma fole jeunesse,
Si c' est erreur... mais qui, dessous les Cieus,
Se peut vanter de n' estre vicieus?
L' un n' est content de sa sorte de vie
Et tousjours porte à ses voisins envie:
L' un, forcenant de voir la paix en terre,
Par tous moyens tache y mettre la guerre:
L' autre, croyant povreté estre vice,
A autre Dieu qu' Or ne fait sacrifice:
L' autre, sa foy parjure il emploira
A decevoir quelcun qui le croira:
L' un, en mentant, de sa langue lezarde
Mile brocars sur l' un et l' autre darde:
Je ne suis point sous ces planettes nee,
Qui m' ussent pù tant faire infortunee.
Onques ne fut mon oeil marri de voir
Chez mon voisin mieus que chez moy pleuvoir.
Onq ne mis noise ou discord entre amis:
A faire gain jamais ne me soumis.
Mentir, tromper, et abuser autrui,
Tant m' a desplu que mesdire de lui.
Mais si en moy rien y ha d' imparfait,
Qu' on blame Amour: c' est lui seul qui l' a fait.
Sur mon verd aage en ses laqs il me prit,
Lors qu' exerçoi mon corps et mon esprit
En mile et mile euvres ingenieuses,
Qu' en peu de tems me rendit ennuieuses.
Pour bien savoir avec l' aiguille peindre,
J' usse entrepris la renommee eteindre

De celle là qui, plus docte que sage,
Avec Pallas comparoit son ouvrage.
Qui m' uſt vù lors en armes, fiere, aller,
Porter la lance et bois faire voler,
Le devoir faire en l' estour furieux,
Piquer, volter le cheval glorieus,
Pour Bradamante ou la haute Marphise,
Seur de Roger, il m' uſt, possible, prise.
Mais quoy? Amour ne put longuement voir
Mon cœur n' aymant que Mars et le ſavoir:
Et, me voulant donner autre ſouci,
En ſouriant il me diſoit ainſi:
«Tu penſes donq, ô Lionnoiſe Dame,
Pouvoir fuir par ce moyen ma flame?
Mais non feras: j' ai ſubjugué les Dieus
Es bas Enfers, en la Mer et es Cieus.
Et penſes tu que n' aye tel pouvoir
Sur les humeins de leur faire ſavoir
Qu' il n' y ha rien qui de ma main eſchape?
Plus fort ſe penſe et plus tot je le frape.
De me blamer quelquefois tu n' as honte,
En te fiant en Mars dont tu fais conte:
Mais maintenant, voy ſi pour perſiſter
En le ſuivant me pourras reſiſter.»
Ainſi parloit, et, tout echaufé d' ire,
Hors de ſa trouſſe une ſagette il tire,
Et, decochant de ſon extreme force,
Droit la tira contre ma tendre eſcorce:
Foible harnois pour bien couvrir le cœur
Contre l' Archer qui tousjours eſt vainqueur.
La bresche faite, entre Amour en la place,
Dont le repos premierement il chasſe:
Et, de travail qui me donne ſans ceſſe,
Boire, menger, et dormir ne me laiſſe.
Il ne me chaut de ſoleil ne d' ombrage:
Je n' ay qu' Amour et feu en mon courage,
Qui me deſguiſe, et fait autre paroître,
Tant que ne peu moymeſme me connoître.
Je n' avois vù encore ſeize Hivers,
Lors que j' entray en ces ennuis divers:
Et jà voici le treizième Eſté
Que mon cœur fut par Amour arreſté.

Le tems met fin aus hautes Pyramides,
Le tems met fin aus fontaines humides:
Il ne pardonne aus braves Colisees,
Il met à fin les viles plus prisees:
Finir aussi il ha acoutumé
Le feu d' Amour, tant soit il allumé:
Mais, las! en moy il semble qu' il augmente
Avec le tems, et que plus me tourmente.
Paris ayma Oenone ardemment,
Mais son amour ne dura longuement:
Medee fut aymee de Jason,
Qui tot apres la mit hors sa maison.
Si meritoient elles estre estimees,
Et, pour aymer leurs Amis, estre aymeas.
S' estant aymé, on peut Amour laisser,
N' est il raison, ne l' étant, se lasser?
N' est il raison te prier de permettre,
Amour, que puisse à mes tourmens fin mettre?
Ne permets point que de Mort face espreuve,
Et plus que toy pitoyable la treuve:
Mais si tu veus que j' ayme jusq' au bout,
Fay que celui que j' estime mon tout,
Qui seul me peut faire plorer et rire,
Et pour lequel si souvent je soupire,
Sente en ses os, en son sang, en son ame,
Ou plus ardente, ou bien egale flame.
Alors ton faix plus aisé me sera,
Quand avec moy quelcun le portera.

SONNETS I

II

O longs desirs! O esperances vaines,
Tristes soupirs et larmes coutumieres
A engendre de moy maintes rivières,
Dont mes deus yeus sont sources et fontaines:
O cruautez, ô durtez inhumaines,
Piteus regars des celestes lumieres,
Du cœur transi ô passions premieres,
Estimez vous croître encore mes peines?
Qu' encor Amour sur moy son arc essaie,

Que nouveaux feus me gette et nouveaux dars,
Qu' il se despite, et pis qu' il pourra face:
Car je suis tant navree en toutes pars,
Que plus en moy une nouvelle plaie
Pour m' empirer ne pourroit trouver place.

III

Depuis qu' amour cruel empoisonna
Premierement de son feu ma poitrine,
Tousjours brulay de sa fureur divine,
Qui un seul jour mon coeur n' abandonna.
Quelque travail, dont assez me donna,
Quelque menasse et procheine ruine,
Quelque penser de mort qui tout termine,
De rien mon coeur ardent ne s' estonna.
Tant plus qu' Amour nous vient fort assaillir,
Plus il nous fait nos forces recueillir,
Et tousjours frais en ses combats fait estre:
Mais ce n' est pas qu' en rien nous favorise
Cil qui les Dieus et les hommes mesprise:
Mais pour plus fort contre les fors paroître.

IV

Clere Venus, qui erres par les Cieus,
Entens ma voix qui en pleins chantera,
Tant que ta face au haut du Ciel luira,
Son long travail et souci ennuieus.
Mon oeil veillant s' atendra bien mieus
Et plus de pleurs te voyant getera.
Mieus mon lit mol de larmes baignera,
De ses travaux voyant témoins tes yeus.
Donq des humains sont les lassez esprits
De dous repos et de sommeil espris.
J' endure mal tant que le Soleil luit:
Et quand je suis quasi toute cassee,
Et que me suis mise en mon lit lassee,
Crier me faut mon mal toute la nuit.

V

Deus ou trois fois bienheureus le retour
De ce cler Astre, et plus heureux encore
Ce que son oeil de regarder honore:

Que celle là recevrait un bon jour,
Qu' elle pourroit se vanter d' un bon tour
Qui baiseroit le plus beau don de Flore,
Le mieus sentant que jamais vid Aurore,
Et y feroit sur ses levres sejour!
C' est à moy seule à qui ce bien est du,
Pour tant de pleurs et tant de tems perdu:
Mais, le voyant, tant luy feray de feste,
Tant emploiray de mes yeus le pouvoir,
Pour dessus lui plus de credit avoir,
Qu' en peu de tems feray grande conquete.

VI

On voit mourir toute chose animee,
Lors que du corps l' ame sutile part:
Je suis le corps, toy la meilleure part:
Où est tu donq, ô ame bien aymee?
Ne me laissez par si long tems pámee:
Pour me sauver apres viendrois trop tard.
Las! ne mets point ton corps en ce hazart:
Rens lui sa part et moitié estimee.
Mais fais, Ami, que ne soit dangereuse
Cette rencontre et revue amoureuse,
L' acompagnant, non de severité,
Non de rigueur, mais de grace amiable,
Qui doucement me rende ta beauté,
Jadis cruelle, à present favorable.

X

O dous regars, ô yeus pleins de beauté,
Petits jardins pleins de fleurs amoureuses
Où sont d' Amour les flesches dangereuses,
Tant à vous voir mon oeil s' est arrêté!
O coeur felon, ô rude cruauté,
Tant tu me tiens de façons rigoureuses,
Tant j' ay coulé de larmes langoureuses,
Sentant l' ardeur de mon coeur tourmenté!
Donques, mes yeus, tant de plaisir avez,
Tant de bons tours par ses yeus recevez:
Mais toy, mon coeur, plus les vois s' y complaire
Plus tu languiz, plus en as de souci:
Or devinez si je suis aise aussi,

Sentant mon oeil estre à mon coeur contraire.

XI

Lut, compagnon de ma calamité,
De mes soupirs témoin irréprochable,
De mes ennuis contrôleur véritable,
Tu as souvent avec moy lamenté:
Et tant le pleur piteux t' a molesté
Que, commençant quelque sort delectable,
Tu le rendois tout soudain lamentable,
Feignant le ton que plein avoit chanté.
Et si te veus efforcer au contraire,
Tu te destens, et si me contreins taire:
Mais, me voyant tendrement soupirer,
Donnant faveur à ma tant triste plainte,
En mes ennuis me plaie suis contrainte,
Et d' un dous mal douce fin esperer.

XIII

Tant que mes yeus pourront larmes espandre
A l' heur passé avec toi regretter:
Et qu' aus sanglots et soupirs resister
Pourra ma voix, et un peu faire entendre:
Tant que ma main pourra les cordes tendre
Du mignart Lut, pour tes graces chanter:
Tant que l' esprit se voudra contenter
De ne vouloir rien fors que toy comprendre:
Je ne souhaite encore point mourir.
Mais quand mes yeus je sentiray tarir,
Ma voix cassée, et ma main impuissante,
Et mon esprit en ce mortel séjour
Ne pouvant plus montrer signe d' amante:
Priray la Mort noircir mon plus cler jour.

XIV

Pour le retour du Soleil honorer,
Le Zephir l' air Serein lui apareille,
Et du sommeil l' eau et la terre esveille,
Qui les gardoit, l' une de murmurer
En dous coulant, l' autre de se parer
De mainte fleur de couleur nompareille.
Ja les oiseaux es arbres font merveille

Et aus passans font l' ennui moderer:
Les Nynfes ja en mile jeux s' esbatent
Au cler de Lune, et, dansans, l' herbe abatent:
Veus tu, Zephir, de ton heur me donner,
Et que par toy toute me renouvelle?
Fay mon Soleil devers moy retourner,
Et tu verras s' il ne me rend plus belle.

XV

Après qu' un tems la gresle et le tonnerre
Ont le haut mont de Caucase batu,
Le beau jour vient, de luer revêtu.
Quand Phebus ha son cerne fait en terre,
Et l' Ocean il regaigne à grand erre,
Sa Seur se montre avec son chef pointu.
Quand quelque tems le Parthe ha combatu,
Il prent la fuite et son arc il desserre.
Un tems t' ay vû et consolé, plaintif
Et defiant de mon feu peu hatif:
Mais maintenant que tu m' as embrasee,
Et suis au point auquel tu me voulois,
Tu as ta flame en quelque eau arrosee,
Et es plus froit qu' estre je ne soulois.

XVII

Baise m' encor, rebaise moy et baise:
Donne m' en un de tes plus savoureux,
Donne m' en un de tes plus amoureux:
Je t' en rendray quatre plus chaus que braise.
Las, te pleins tu? ça que ce mal j' apaise,
En t' en donnant dix autres doucereus.
Ainsi meslans nos baisers tant heureux
Jouissons nous l' un de l' autre à notre aise.
Lors double vie à chacun en suivra.
Chacun en soy et son ami vivra.
Permits m' Amour penser quelque folie:
Tousjours suis mal, vivant discrettement,
Et ne me puis donner contentement,
Si hors de moy ne fay quelque saillie.

XIX

Predit me fut, que devoit fermement

Un jour aymer celui dont la figure
Me fut descrite, et, sans autre peinture,
Le reconnu quand vy premierement:
Puis, le voyant aymer fatalement,
Pitié je pris de sa triste aventure:
Et tellement je forçay ma nature,
Qu' autant que lui aymay ardemment.
Qui n' ust pensé qu' en faveur devoit croitre
Ce que le Ciel et destins firent naitre?
Mais, quand je voy si nubileus aprets,
Vents si cruel et tant horrible orage,
Je crois qu' estoient les infernaus arrets,
Qui de si loin m' ourdissoient ce naufrage.

XXII

Las! que me sert que si parfaitement
Louas jadis et ma tresse doree,
Et de mes yeus la beaute comparee
A deus Soleils, dont l' Amour finement
Tira les trets, causez de ton tourment?
Où estes vous, pleurs de peu de duree?
Et Mort par qui devoit estre honoree
Ta ferme amour et itiré serment?
Donques c' estoit le but de ta malice
De m' asservir sous ombre de service?
Pardonne moy, Ami, à cette fois,
Estant outree et de despit et d' ire:
Mais je m' assure, quelque part que tu sois,
Qu' autant que moy tu souffres de martire.

XXIII

Ne reprenez, Dames, si j' ay aymé,
Si j' ay senti mile torches ardentes,
Mile travaux, mile douleurs mordentes.
Si, en pleurant, j' ay mon tems consumé,
Las! que mon nom n' en soit par vous blamé.
Si j' ay failli, les peines sont presentes,
N' aigrissez point leurs pointes violentes:
Mais estimez qu' Amour, à point nommé,
Sans votre ardeur d' un Vulcan excuser,
Sans la beauté d' Adonis acuser,
Pourra, s' il veut plus vous rendre amoureuses,

En ayant moins que moy d' ocasion
Et plus d' estrange et forte passion.
Et gardez vous d' estre plus malheureuses!